

VOORAF

Dick de Jong

Vanmorgen wilde ik 'even' de plaatselijke kringloopwinkel bezoeken, om wat overtollig materiaal te dumpen. Dat 'even' lukte niet, want het was er druk. Zo druk dat er files en wachttijden waren. Het geeft aan hoe de mensheid anno nu bezig is met het invulling geven aan het begrip duurzaamheid. Positief!

Verzamelen zit iedere Nederlander in de genen. Zo verzamel ik onder meer boeken. Onlangs nog was ik met mijn vrouw in Dordrecht bij de boekwinkel Het Ramsjgat. Daar verkoopt men boeken die iets beschadigd zijn met een aantrekkelijke korting. Op de terugweg lagen er vier boeken op de achterbank. Twee voor ieder van ons. Maar behalve dat ik mijn boekenverzameling aanvul met interessante werken, selecteer ik ook. Achter mijn bureau in mijn werkkamer staat een grote stapel boeken. Die moeten beoordeeld worden: houden of wegdoen. Dat eerste vergt soms een lastig oordeel, dat tweede doet soms zeer.

Een van de boeken (een boekje) dat ik vandaag van de stapel pakte draagt de titel 'de toekomst van het platteland'. Twee beslist niet autochtone mannen hebben er hun 'trends en ideeën voor revitalisering en een nieuwe toekomst' in beschreven. Eigenlijk heb ik me al afgevraagd wat de nieuwe toekomst van dit boekje zal zijn, als ik in het voorwoord (van de Haagse burgemeester Jan van Zanen) lees dat rond 2010 364 van de 393 gemeenten voor meer dan de helft uit platteland bestaat. Bijna 93%! Dat lezende vraag ik me af wat er nog meer voor interessante informatie in staat. Het gaat terug in de boekenkast!

DE BOERDERIJ ALS STOF VOOR DROMEN

INLEIDING

Dat mensen verschillen is duidelijk. In opvattingen, in smaak, in kleding. Vul zelf maar aan... Dat geldt ook voor onze gedachten over 'de boerderij'. De op deze digitale nieuwsbrief geabonneerde lezers zullen ongetwijfeld 'iets' met 'de boerderij' hebben. Maar wat dat is, kan iets heel anders zijn. Bedrijfsmatige betrokken of een vleug van romantiek; dat maakt nogal een verschil.

In haar boek 'Naar Buiten' beschrijft Ileen Montijn de trek naar het platteland. Waarom stedelingen daar willen wonen. Daarin komt van alles aan bod. De ervaren landelijkheid (met als gevolg het verschijnen van tal van tijdschriften), de afkeer van de jachtige stad, omgeven worden door de natuur. Maar het blijft een welvaartsverschijnsel. In positieve zin dan wel. Op 13 december 2013 hield historica Ileen Montijn een voordracht tijdens de Dag van de Boerderij-informatie, bij de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed in Amersfoort. Uit die voordracht is onderstaand artikel gedestilleerd.

Erg veel romantiek valt er in eerste instantie niet te bespeuren bij het bekijken van deze foto met daarop de voorgevel van een boerderij.

Maar toch zal de opmerkelijke aanschouwer de blinden niet ontgaan, evenals de roedeversdeling van de ramen, de muurankers, het siermetselwerk...

Ook de leilinden en de spatplint vallen op. Het metselwerk links ook, maar dat heeft niets met romantiek van doen; dat geeft hooguit de zorgen van de bezitter van deze boerderij aan.

TOT IN DE 18^E EEUW

De liefde voor de boerderij is door en door romantisch. We zijn er allemaal door aangeraakt, nog steeds, en kunnen ons nog maar moeilijk voorstellen hoe in vroeger, pre-romantische tijden over het platteland en zijn bewoners werd gedacht. Toen was het platteland vooral gevaarlijk, en niemand benijdde de boer: zijn leven was zwaar en kort vergeleken met dat van (welgestelde) burgers. Bovendien stond hij slecht aangeschreven: boeren waren primitief, soms vermakelijk, maar altijd onbetrouwbaar. Op schilderijen zag je ze in herbergscènes: niet als serieuze personen, niet aan het werk, maar drinkend of zingend. Met een koddig bestaan. Hun huzen, afgebeeld in landschapsschilderijen, waren schots en scheve hutjes.

In de loop van de 18e eeuw ontdekten mensen de charmes van het primitieve en ongepolijste. Ineens kregen ze genoeg van hun symmetrisch aangelegde tuinen met geschorren heggen, rechte perken en stijve vijvers. Met hulp van tuinarchitecten en ongelooflijk veel mankracht werden parken en tuinen omgetoverd in quasi-natuurlijke landschappen met slingerende paadjes.

In de parken lieten landgoedeigenaren schilderachtige bruggetjes bouwen, geheimzinnige grotten, en ook sierboerderijtjes, puur voor het oog. Het kwam zelfs voor dat pachtboeren door hun landheer verplicht werden om in zulke sierboerderijen te gaan wonen, als fulltime figuren, met de kasteelbewoners als toeschouwers.

Ineens kreeg een kleine, exclusieve groep van de mensheid in de gaten dat boerderijtjes niet per se verachtelijk en armetierig waren zoals ze altijd hadden gedacht. Ze hadden iets dat ze zelf misten, zij, die paleizen bewoonden, romans lasen, en zich kleedden naar de laatste mode. Boerderijen waren oorspronkelijk en ongeunsteld. De bewoners leefden er met de seizoenen, in een onveranderlijk ritme, ze maakten alles zelf, waren met weinig tevreden. Waar was al die stadse luxe eigenlijk voor nodig? Was het niet de wijsheid zelf, die zo nederig woonde te midden van de ongerepte natuur? Zo wilden zij ook zijn, zulke huisjes wilden ze zelf ook! Dat was de uitvinding van de authenticiteit.

AUTHENTICITEIT

Boerderijen zijn de afgelopen eeuwen gewaardeerd, juist om hun authenticiteit. Ze werden gezien als oorspronkelijk, als echt, en zaten dus in een heel andere categorie dan andere gebouwen. Geen wonder dat architecten vanouds gemengde gevoelens over boerderijen hebben, want zij komen er niet aan te pas en dat feit wordt ook nog beschouwd als iets heel moois. Meestal zijn architecten pragmatisch, en de meesten staan onverschillig tegenover boerderijen. Dat is lang zo gebleven. Maar de tijden veranderen, en opvattingen ook. Toch is het verbouwen van boerderijen te veel beschouwd als een liefhebberij van wat romantische stedelingen zonder relevantie voor de chique hoofdstroom, de haute cuisine van de architectuurgeschiedenis. Dat boerderijen altijd buitenbeentjes zijn geweest in de architectuurgeschiedenis is ontegenzeggelijk waar. Dat maakt ze juist zo aantrekkelijk.

Een boerderij uit de Krimpenerwaard, met een fraaie daklijst, een engelenraam en een symmetrische raamindeling. Allemaal elementen waaruit blijkt dat hier meer dan een gemiddelde aannemer aan ten grondslag heeft gelegen.

Op de aanpassingen die aan deze boerderij (Vijfheerenlanden) zijn toegepast is best wat af te dingen. Het grote raam in de voorgevel en achter het dwarshuis horen niet. Het scherm boven de entree deur, dat een wat rommelige indruk geeft, evenmin.

In de loop van de 19^e eeuw drong het droombeeld van de boerderij door in de woonhuisarchitectuur in West-Europa. Maar met buitenlandse boerderijen als inspiratiebron. Meestal waren het geen grote architecten, vaak zelfs helemaal geen architecten maar aannemers, die ervoor zorgden dat de chaletstijl (nabootsding van Zwitserse boerenhuizen) opgang maakte in nieuwe villawijken, ook in Nederland. Dankzij het groeiende toerisme werden ze door de rest van de wereld ontdekt. Het werd één explosie van decoratief houtwerk, uitgezaagde spijlen en versierde kapsanten. Eind van de eeuw, raakten Engelse cottages in de mode, met hun asymmetrische huizen met leien daken en vakwerk muren.

HOLLANDSE STIJL

Massa's Zwitserse chalets en Engelse cottages waren al gebouwd, voordat iemand op het idee kwam om eens op het platteland van Nederland te gaan rondkijken. Zelfs die neiging, om het inheems te zoeken, was afgekeken van Engelse architecten. Niet alleen smaak, maar ook standsbesef speelde daarbij mee. Men wilde zich onderscheiden van de nieuwe rijken, die opzichtige villa's op het platteland lieten bouwen. Zelfs het woord villa raakte in die tijd besmet. Eenvoud was het nieuwe devies. Zeker in kringen van de culturele elite.

VAN DER KLOOT MEIJBURG

De eerste architect die naar bestaande, oude boerderijen keek, was Herman van der Kloot Meijburg. In 1908 verscheen zijn boek 'Onze oude boerenhuizen', met tachtig tekeningen die hij zelf had gemaakt van schilderachtige boerderijen. Dat boek was baanbrekend en had in vakkringen veel succes. Nu brak een tijd aan waarin authentieke Nederlandse boerderijen als voorbeeld gingen dienen voor huizen op het platteland, althans in villawijken en aan stadsranden. Overal verrezen huizen met rieten kappen, soms zelfs met vreemde bobbel en hoekjes; ze waren van baksteen, hadden kleine ramen, en vaak bijzondere namen. Herman van der Kloot Meijburg ging ervan uit dat de boerderij functioneel is, en daarom zo prijzenswaardig: de ligging, de indeling van het huis. Alles was door de boer of de timmerman helemaal argeloos gekozen, zonder enige gedachte aan mooimakerij. Hij bleek dus geen oog te hebben voor het feit dat de boerderijbouw in zijn tijd lang niet overal meer zo verstillend en bescheiden was.

Een van de tekeningen van Van der Kloot Meijburg, hier van een boerderij in Stompwijk

De welvaart was gegroeid, zelfs op het platteland, en boeren konden zich veroorloven om hun huizen te verfraaien: ze wilden niets liever. Ze sloopten ze en zetten mooie nieuwe neer, bouwden moderne schuren of brachten versieringen aan, engelenramen bijvoorbeeld. In de graangebieden in het noorden van Groningen waren rijke boeren die kasten van huizen lieten neerzetten in deftige stadse vormen, met pilasters en stucwerk, waarmee ze konden tonen dat ze niet zomaar uit de klei waren getrokken, maar welvarende, respectabele heren waren. Mooimakerij, weeldevertoon, jawel, graag zelfs.

VERKEERD

Dat alles was helemaal verkeerd in de ogen van liefhebbers als Van der Kloot Meijburg. Zijn jongere collega Jan Jans, gespecialiseerd in de landelijke bouwkunst van Twente, was het roerend met hem eens. 'Elke boer die zijn huis verbouwt, bederft het,' verklaarde die ronduit. En wat hij bedoelde was: dan is het niet meer authentiek. Onder invloed van de stadse beschaving ontstond de zucht om de boerenwoning opvallend te maken. Zo leidde welvaart tot wansmaak. Kortom er gaapte een kloof tussen de plattelandsbevolking zelf en de schrijvende, filosoferende stadsbewoners. Een kloof van welvaarts- en standsverschil die maakte dat ze elkaar als totaal verschillende wezens zagen. De romantische droom van authenticiteit had – en heeft – een scherp randje want de argeloze eenvoud die geromantiseerd werd, was in werkelijkheid een gevolg van armoede.

Dat stadsbewoners uit de betere kringen zelf in boerderijen zouden gaan wonen, lag toen bepaald nog niet voor de hand. Pas later werd het 'verbouwde boerderijtje' een door veel mensen gekeesterde droom. Tegenwoordig wordt gesproken van 'herbestemming' en is het een geaccepteerd verschijnsel, dat ook nog eens wordt aangemoedigd door de overheid die het vroeger met lede ogen aanzag.

HOE HET BEGON

Wanneer is dat eigenlijk begonnen, dat mensen uit de stad, kunstenaars, hoogopgeleiden, besloten om in boerderijen te gaan wonen? Nederland liep hierin niet voorop. Zweden en Engeland waren eerder. Vaak werd er stevig verbouwd, want het moderne comfort stelde zo zijn eisen en vier slaapkamers had men toch wel nodig: twee voor het gezin, een voor een weekendgast en een voor een dienstbode. En zo werd het een 'charming little country residence'. Het oudste Nederlandse voorbeeld dateert van begin 20^e eeuw. Tuinenspecialiste Anna Bienfait schreef in het weekblad 'Buiten', Nederlands eerste glossy tijdschrift, hoe zij een huisje op het platteland had gekocht. Een boerenhuisje met een deel, een bleekveld en een kersenboom. De nieuwe eigenaren lieten er grote ramen in maken, zodat de zon naar binnen zou kijken. Er werden kamertjes doorgebroken en de deel werd veranderd in een slaapruimte. Voor de ramen kwamen groene luiken, en aan de binnenkant frisse wit-katoenen gordijntjes. Uit de beschrijving blijkt overigens wel dat de schrijfster al een beetje worstelt met de authenticiteit. Ze zegt half excuserend dat het huisje niet was gebouwd in de goede, 'eenvoudige boerentijd'. Er zaten al fabrieksramen in, en veel lelijke details die moesten worden weggewerkt. Ze voelde zich kennelijk een beetje schuldig.

MODERNISME

In de 20^e eeuw, en vooral na de Tweede Wereldoorlog, raakte Nederland in de greep van het modernisme. Dromen was tijdverspilling. Het platteland moest met zijn tijd meegaan. De schaalvergroting in de landbouw werd gemeengoed. Vele duizenden boeren zijn geëmigreerd, hun boerderijen werden verwaarloosd en meestal gesloopt. Bijna niemand bouwde nog, zoals in het interbellum, schilderachtige landhuizen met rieten daken en kleine ramen, geïnspireerd op het romantische beeld van de boerderij.

In de jaren zestig gingen steeds meer mensen opnieuw de charmes van het landleven zien. Een welvaartsverschijnsel, maar het was ook een reactie op de zakelijkheid van de wederop-

bouwperiode. Opnieuw ontstond een trek naar buiten. Leegstaande boerderijen werden de grondstof voor de dromen van een nieuwe generatie. Soms werden er complete landhuizen van gemaakt, maar vaak ook werden zij gewaardeerd om hun eigen, bescheiden lieflijkheid. Omstreeks 1990 gebeurde er iets heel interessants. Toen bedacht iemand: zo'n boerderijtje is wel leuk, maar wat een rompslomp. Het moet maar net op de goede plek staan, je moet het verbouwen, je zit met vervuiling en oude troep er omheen... waarom bouwen we geen nieuwe oude boerderijtjes, precies op de goede plaats en voorzien van alle moderne gemakken? Zo ontstonden de eerste vakantieparken vol romantische boerderijtjes, netjes in het gelid. De woonboerderij kwam op, en Wim T. Schippers bedacht het woord boederette. De echte oude boerderijen die nog over waren, kregen er in hun strijd om te overleven duizenden concurrenten bij.

Ook bij de bouw van deze boerderij in Goudriaan is destijds een architect ingeschakeld. Dat blijkt uit de toegepaste symmetrie bij de raam- en deurpartijen, het strakke metselwerk, de kozijnen en de betimmering van planken bij de verdieping.

WILGEN KNOTTEN

Afgelopen winter was in Museum De Koperen Knop de expositie 'Stoof'. Een sfeervolle tentoonstelling, waar winterse gezelligheid een grote plaats innam. Een podium voor voetstoven, gestoofd eten en ook 'houtstoven', oftewel knotwilgen.

Met name het knotten van de wilgen is een echte winterklus, die ieder jaar ter hand genomen dient te worden. Nu zou zo'n expositie in een museum de indruk kunnen wekken dat het knotten van wilgen iets is van vroeger tijden, maar dat is niet waar. Wel hadden ze vroeger, toen het hout ervan nog voor van alles werd gebruikt, een bredere functie dan tegenwoordig.

Als het even kon, wachtte de boer totdat het ijs in de sloten sterk genoeg was. Even testen: met de klompen flink stampen en bij positieve bevindingen erop! Aangezien de meeste knotwilgen langs het water groeien, is het tenslotte wel zo handig als je er zowel van de wal- als slootkant bij kunt.

Dan de trekzaag en ander gereedschap ter hand genomen en zagen maar! De takken werden handig op een speciale slee verzameld. Al met al komt er heel wat hout van zo'n pruijk! Takken van verschillende dikte. Maar dat kwam juist mooi van pas. Dikke takken konden dienen als steunen voor gereedschap; van de dunnere twijgen werden bezems, manden en korven gemaakt. Uit hele dikke stukken hout werden zelfs klompen vervaardigd. Bovendien werden de takken gebruikt voor afscheidingen en beschoeiingen.

De winter, de rustige tijd van het jaar, was een mooie tijd voor zulk soort klussen op en om het erf. Nuttige bomen, die knotwilgen. Van onmisbare waarde. Verweven met het boerenbestaan van vroeger. Maar ook al maakt de moderne boer zelf geen hekken, bezemstelen of klompen meer van wilgenhout, daarmee is de wilg niet overbodig geworden. Een onlosmakelijk en onmisbaar onderdeel van ons veenweidelandschap zoals dat al honderden jaren bestaat. Belangrijk voor flora en fauna. De aandacht van een museum waard. Opdat de knotwilg geen stoffig museumstuk wordt.

In de natuur.

Als museumstuk.

Een verstillid winterlandschap in Hoornaar.

Dé makelaardij van de Alblasserwaard

Derpsstraat 65a 2969 AD Oud-Alblas t 0184-695566 e info@koolvandenatoren.nl

UITGEVER:

BOERDERIJ & ERF

alblasserwaard - krimpenerwaard - vijfheerenlanden

secretariaat: Sluis 57

2964 AT Groot-Ammers

06-53759618

secretariaat@boerderijnerf.nl

www.boerderijnerf.nl

UITGAVEN VAN B&E AKV

Boer en Boerderij

€ 35,00

Hoeve, hofstee,
herbestemming € 14,95

Het behouden waard
€ 14,95

De Stee van Saan van Pietere
€ 14,95

Te verkrijgen via het secretariaat

REDACTIE & SAMENSTELLING:

LA CARRIOLA

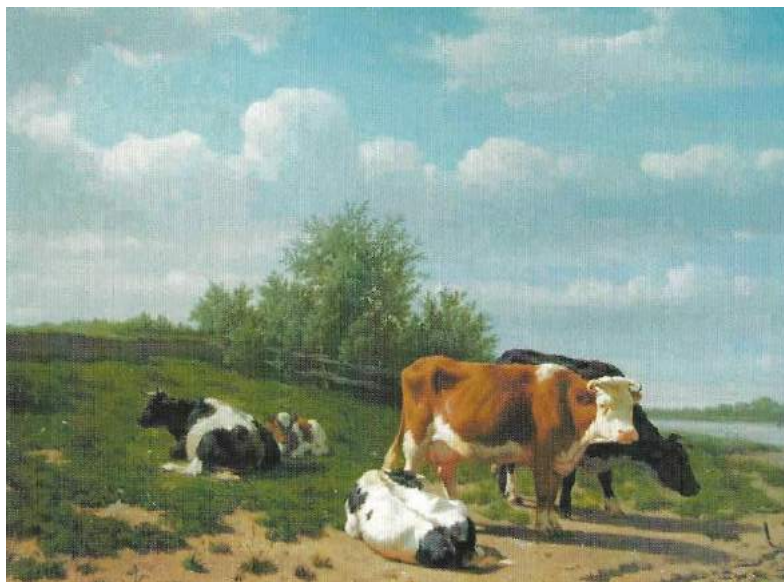

tekst & advies

Dick de Jong | Buitendams 51

3371 BA Hardinxveld-Giessendam

06-22845889 | djtekst@planet.nl

Vee in landschap: Arie Ketting
de Koningh (1815-1867).

Polderlandschap met boten:
Jan Hillebrand Wijsmuller
(1855-1925).